

China's Economic Diplomacy in the Middle East: A Case Study of the Persian Gulf Cooperation Council Countries

Sayyed Nasrallah Hejazi^۱

Fahimeh Asgarabadi^۲

(Received: 14/04/2024 - Accepted: 26/06/2024)

DOI: 10.22034/dpiq.2025.500192.1019

Extended Abstract

Introduction

In addition to energy security, there is another reason for the importance of China's economic diplomacy with the Gulf Cooperation Council countries, which is the important role of the Persian Gulf for the Belt and Road Initiative, which is also considered a vital corridor for China. In this regard, China has provided extensive investment contracts and has approved various political and economic agreements, all of which are in the framework of the Belt and Road Initiative and can be considered as the ultimate tool of China's

^۱ Assistant Professor, Department of Political Science, Hakim Sabzevari University, Sabzevar, Iran. (Snhejazi@chmail.ir)- Corresponding Author
Orcid Code: <https://orcid.org/0009-0002-8963-1564>

^۲ M.A., Department of International Relations, Ferdowsi University of Mashhad, Mashhad, Iran (F.asgarabadi@yahoo.com)
Orcid Code: <https://orcid.org/0009-0001-9210-0249>

economic diplomacy in the Persian Gulf region. Accordingly, China has promoted infrastructure development, technical and industrial cooperation, and financial integration with the Gulf Cooperation Council countries. China has also launched new high-cost initiatives, such as the Asian Infrastructure Investment Bank and the Silk Road Fund, to strengthen the infrastructure of the Belt and Road Initiative.

Accordingly, a combination of political and economic considerations shapes China's foreign policy in the Middle East in the 21st century. The pursuit of energy resources, the expansion of overseas markets, and investment opportunities, especially within the framework of the Belt and Road Initiative, are key drivers influencing China's regional approach. At the same time, economic relations between China and the Gulf Cooperation Council countries have been enhanced through high-level political instruments such as visits and political forces. A political strategy serving the economy has become a feature of China's economic diplomacy in the region. In other words, China's economic diplomacy has been upgraded from a trade-centric one to trade, investment, and financial issues. China has consolidated its position as a great power, which shows that its economic activities in the Gulf region are based on its diplomacy, contributing to its overall geopolitical influence and position on the world stage. At the same time, it should be emphasized that China's growing ties with the Persian Gulf countries partly reflect its need to secure access to raw materials and energy resources, and the Persian Gulf's ports and free zones along the Arabian Peninsula are vital nodes in

155 China's Economic Diplomacy in the Middle East ...

China's ambitious Belt and Road Initiative, facilitating trade and connectivity between Asia and Europe.

Research Objective

This study aims to examine China's economic diplomacy towards the Gulf Cooperation Council countries, and the question is raised: what has been the trend of China's economic diplomacy with the Persian Gulf Cooperation Council countries and what changes has it made? The study hypothesizes that the trend of trade between China and the Gulf Cooperation Council countries has been on an upward trend, which reflects the efforts of both sides to improve the level of trade.

Methodology

Trend analysis is the research method of the article. A trend is a recognizable pattern of changes in a phenomenon that depicts how it changes over a specific period. Accordingly, trend analysis is data-based and is used to examine and identify different patterns and trends in data related to a topic. The main goal of trend analysis is to identify changes and movements in data over time to determine what changes have occurred in the trend of the topic under study. To conduct trend analysis, data is necessary, and in this regard, the trend of the variables under study in the period 2010 to 2022 has been cited. One of the most common methods of trend analysis is to design a graph of the desired trends, which, in addition to creating a visual effect, also enables the analysis process. One of the common methods for this is to use a line graph that displays the data as a continuous line.

Findings

1) The period from 2012 to 2022 is the best period for the trend studied, confirming that the GCC countries are currently at the top of crude oil exports to China; this trend is particularly evident since 2018, and the increase in exports after this year has not shown a downward trend. Saudi Arabia is the most important supplier of crude oil to China in the region, followed by Oman, Kuwait, the UAE, Qatar, and Bahrain. The chart below shows China's energy import trend from the GCC countries as a crude oil exporting bloc.

2) The trend studied indicates a significant increase in Chinese investment in the GCC countries, especially since 2016. The UAE is the most important investment target country for China in the region, followed by Saudi Arabia and Kuwait. Qatar is in fourth place, and Oman and Bahrain are in the next ranks. In comparison to the beginning of the period under review, Qatar has seen a 330 percent increase in direct investment from China, Oman 225 percent, the UAE 1,430 percent, Saudi Arabia 750 percent, Kuwait 1,155 percent, and Bahrain 100 percent, which demonstrates China's special attention to the Gulf Cooperation Council countries for investment.

Results

With the deepening of cooperation between China and the Gulf Cooperation Councils through the framework of the Belt and Road Initiative, the possibility of realizing free trade

157 China's Economic Diplomacy in the Middle East ...

agreements is increasing. In addition, all GCC countries are members of the World Trade Organization, which means that China and these countries are participants in various multilateral trade and investment agreements and have approved protection mechanisms for trade and investment between the two regions. The effect of this can also be traced in the trend of trade share.

Conclusion

China's economic diplomacy in the GCC countries is multifaceted and aims to advance the country's economic interests: maintaining access to energy resources, expanding market access for trade and investment under the Belt and Road Initiative. The state of economic interaction between China and the GCC countries has expanded significantly in recent years. In addition, significant shifts towards more advanced and value-added economic activities such as investment in finance, tourism, and the digital economy have been noted.

In addition to the existing tensions between the countries in the region, which China has been able to influence through its diplomatic interactions, it is also worth mentioning the presence of the United States, which has long been the dominant and influential power in the GCC countries, and China's presence in this region can increase the confrontation between the parties. In practice, China's growing presence in the digital infrastructure of the GCC countries has forced Washington to put pressure on the Gulf countries.

All things considered, China's economic diplomacy has many attractions for the Gulf Cooperation Council. The most

important of these is its abandonment of trade as a zero-sum game and emphasis on mutual benefits and win-win

situations for both parties, which has promised a favorable international environment for China's trading partners.

Keywords: Belt and Road Initiative, Trend analysis, China, Middle East, Economic diplomacy, Persian Gulf Cooperation Council.

دیپلماسی اقتصادی چین در خاورمیانه؛ مطالعه موردی کشورهای شورای همکاری خلیج فارس

سیدنصراله حجازی^۱

فهیمه عسکرآبادی^۲

(تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۱/۲۶ - تاریخ تصویب: ۱۴۰۳/۰۴/۰۶)

DOI: 10.22034/dpiq.2025.500192.1019

چکیده

چین به عنوان یکی از بزرگ‌ترین مصرف‌کنندگان انرژی جهان که سودای نقش‌آفرینی در اقتصاد بین‌المللی را نیز داراست، دیپلماسی اقتصادی فعالی را در خاورمیانه در پیش گرفته است؛ زیرا این منطقه به دلیل نقش کلیدی در راه ابریشم آبی و تأمین امنیت انرژی منطقه‌ای حیاتی برای دیپلماسی اقتصادی چین محسوب می‌گردد... بدین جهت هدف پژوهش حاضر بررسی دیپلماسی اقتصادی چین در قبال کشورهای شورای همکاری خلیج فارس است و این سؤال مطرح شده است که دیپلماسی اقتصادی چین با کشورهای شورای همکاری خلیج فارس چه روندی داشته و چه تغییراتی را ایجاد نموده است؟ فرضیه پژوهش نیز بدین عبارت است که روند مبادلات چین و کشورهای شورای همکاری خلیج فارس دارای روند صعودی بوده است که تلاش دو طرف برای ارتقا سطح مبادلات را نمایان می‌سازد. روش پژوهش تحلیل روند است و روند مبادلات تجاری طرفین در بازه زمانی ۲۰۱۰ الی ۲۰۲۲ مورد بررسی قرار گرفته است. یافته‌های پژوهش حاکی از آن است که روند صعودی شتابانی در مبادلات تجاری طرفین به‌ویژه از سال ۲۰۱۶ به بعد شکل گرفته که سبب شده کشورهای شورای همکاری خلیج فارس به سومین شریک تجاری چین تبدیل گردند. همچنین کشورهای مذکور به یکی از اهداف اصلی سرمایه‌گذاری مستقیم چین تبدیل شده‌اند و در بازه مورد بررسی روند سرمایه‌گذاری هشت برابر گردیده است. در عین حال بایست توجه نمود که ایالات متحده که برای سالیان متمادی قدرت مسلط در خصوص شورای همکاری خلیج فارس بوده است نیز نسبت به حضور چین اقداماتی را انجام داده است که بر روند دیپلماسی اقتصادی چین تأثیر گذاشته است.

واژگان کلیدی: تحلیل روند، چین، خاورمیانه، دیپلماسی اقتصادی، شورای همکاری خلیج فارس

۱. استادیار علوم سیاسی دانشگاه حکیم سبزواری، سبزواری، ایران. (Snehjazi@chmail.ir) - نویسنده مسئول

Orcid Code: <https://orcid.org/0009-0002-8963-1564>

۲. کارشناسی ارشد روابط بین‌الملل دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران. (F.asgaragbadi@yahoo.com)

Orcid Code: <https://orcid.org/0009-0001-9210-0249>

مقدمه

جمهوری خلق چین به عنوان یکی از بزرگ‌ترین مصرف‌کنندگان نفت خام در جهان که برآوردها نشان از آن دارد که روزانه بالغ بر ۱۴ میلیون بشکه مصرف دارد (شهریاری و همکاران، ۱۴۰۳) نیازمند برنامه‌ریزی دقیق در جهت تأمین انرژی و استمرار امنیت آن است. کشورهای حوزه خلیج فارس یکی از مهم‌ترین مبداهای تأمین انرژی چین محسوب می‌شوند و به همین دلیل نیز دیپلماسی اقتصادی چین در سالیان اخیر هدف‌گذاری دقیقی در خلیج فارس داشته است که نمونه برجسته آن توافقنامه تجارت آزاد دوجانبه با کشورهای عضو شورای همکاری خلیج فارس است که در سال ۲۰۲۲ آغاز بکار نموده است و مقرر شده است تا سال ۲۰۲۵ یک شراکت استراتژیک برای تقویت همکاری عملی، مقابله با چالش‌های مشترک منطقه‌ای و تأمین منافع مشترک برقرار شده و یک منطقه آزاد تجاری مابین چین و شورای همکاری خلیج فارس ایجاد نماید. بر همین اساس نیز بوده که روابط چین با کشورهای شورای همکاری خلیج فارس طی سالیان اخیر گسترش فراوانی یافته است (Qian, 2023; Wang & Zhao, 2022).

علاوه بر امنیت انرژی، دلیلی دیگر نیز برای اهمیت دیپلماسی اقتصادی چین با کشورهای شورای همکاری خلیج فارس وجود دارد که عبارت است از نقش مهم خلیج فارس در توسعه دیپلماسی اقتصادی چین

1- Free Trade Agreement

۲- متشکل از کشورهای: قطر، کویت، عربستان، بحرین، امارات متحده عربی و عمان

و جایگاه کشورهای منطقه خلیج فارس در برنامه‌های استراتژیک چین همچون راه ابریشم آبی^۱ و ابتکار کمربند و جاده^۲ که کریدورهای حیاتی چین نیز محسوب می‌شوند. در همین راستا چین قراردادهای سرمایه‌گذاری گسترده‌ای فراهم کرده و موافقت‌نامه‌های سیاسی و اقتصادی مختلفی را به تأیید طرفین رسانده است که تماماً در قالب دیپلماسی اقتصادی طراحی شده این کشور است. بر این اساس چین توسعه زیرساخت‌ها، همکاری‌های فنی و صنعتی و یکپارچگی مالی را با کشورهای شورای همکاری خلیج فارس ترویج نموده است. همچنین چین ابتکارات پرهزینه جدیدی مانند بانک سرمایه‌گذاری زیرساخت آسیا^۳ و صندوق جاده ابریشم^۴ را برای تقویت زیرساخت‌های ابتکارات دیپلماسی اقتصادی خود به اجرا گذاشته است.

دیپلماسی اقتصادی چین در خاورمیانه سه ویژگی مهم دارد:

- چین تلاش می‌کند تا بدون دخالت در امور داخلی کشورهای هدف، در فعالیت‌های اقتصادی و تجاری با هم‌تایان خود در خارج از کشور شرکت کند.
- چین متکی به اقدامات سیاسی و دیپلماتیک برای تسهیل توسعه اقتصادی در خارج از کشور است.

- چین از اهرم مالی برای ترغیب کشورهای هدف برای توسعه روابط اقتصادی نزدیک‌تر استفاده می‌کند. چین همچنین اغلب از ابزارهای سیاسی برای دستیابی به اهداف تجاری استفاده کرده است (Zhao,2024; Aboul-Dahab ,2021; Hussain,2022).

بر این اساس ترکیبی از ملاحظات سیاسی و اقتصادی، سیاست خارجی چین را در خاورمیانه در قرن بیست و یکم شکل می‌دهد. پیگیری منابع انرژی، گسترش بازارهای خارج از کشور و فرصت‌های سرمایه‌گذاری در قالب توافقات دوجانبه و یا سیاست‌های اقتصادی طراحی شده چین همچون راه ابریشمی آسی، کمربند و جاده و ... محرک‌های کلیدی مؤثر بر رویکرد منطقه‌ای چین هستند. در عین حال روابط اقتصادی بین چین و کشورهای شورای همکاری خلیج فارس از طریق ابزارهای سیاسی سطح بالا مانند دیدارها و نیروهای سیاسی ارتقا یافته است. استراتژی سیاسی در خدمت اقتصاد به یکی از ویژگی‌های دیپلماسی اقتصادی چین در منطقه تبدیل شده است. به بیان دیگر، دیپلماسی اقتصادی چین از تجارت محوری به تجارت، سرمایه‌گذاری و مسائل مالی ارتقا یافته است. چین موقعیت خود را به عنوان یک قدرت بزرگ تثبیت کرده که نشان می‌دهد فعالیت‌های اقتصادی آن در منطقه خلیج فارس مبتنی بر دیپلماسی خاص آن کشور است و به نفوذ کلی ژئوپلیتیک و جایگاه آن در صحنه جهانی کمک می‌نماید. در عین حال بایست تأکید نمود که پیوند رو به رشد چین با کشورهای خلیج فارس تا

دیپلماسی اقتصادی چین در خاورمیانه مطالعه موردی کشورهای ... ۱۶۳

حدی نشان دهنده نیاز این کشور به تضمین دسترسی به مواد خام و منابع انرژی است و بندرها و مناطق آزاد خلیج فارس در امتداد شبه جزیره عربستان، گره‌های حیاتی در طرح‌های جاه طلبانه دیپلماسی اقتصادی چین هستند که تجارت و اتصال بین آسیا و اروپا را تسهیل می‌نمایند (Chaziza,2024; Hu,2023; Yousuf & Zhai,2021).

بر این اساس، هدف پژوهش حاضر بررسی دیپلماسی اقتصادی چین در قبال کشورهای شورای همکاری خلیج فارس است و این سؤال مطرح شده است که دیپلماسی اقتصادی چین با کشورهای شورای همکاری خلیج فارس چه روندی داشته و چه تغییراتی را ایجاد نموده است؟ فرضیه پژوهش نیز بدین عبارت است که روند مبادلات چین و کشورهای شورای همکاری خلیج فارس دارای روند صعودی بوده است که تلاش دو طرف برای ارتقا سطح مبادلات را نمایان می‌سازد.

مبانی نظری

تعاریف مفهومی فراوانی از دیپلماسی اقتصادی وجود دارد، اما درباره ماهیت آن، به‌ویژه در مورد ابزارها و اهداف دیپلماسی اقتصادی اتفاق نظر وجود ندارد. در تعریفی ساده و کاربردی، دیپلماسی اقتصادی به عنوان استفاده از منابع اقتصادی از طریق مشوق‌ها و حتی تحدیدها برای تعقیب یک هدف سیاست خارجی خاص تعریف شده است. آنچه در این تعریف مورد تأکید قرار گرفته عبارت است از استفاده از فعالیت‌های مالی برای اهداف استراتژیک (Chaziza,2024; Yu,2020). این

دیدگاه با پارادایم واقع‌گرایانه قرابت دارد که در آن قدرت اقتصادی به‌عنوان مبنای قدرت سیاسی تعریف شده است. بر این مبنای سیاست اقتصادی توانایی یک دولت برای ترغیب بازیگر دیگر در جهت پاسخ به منافع استراتژیک خود است. با این وجود، چگونه یک دولت باعث می‌شود دولت دیگری به منافع او پاسخ دهد؟ در پاسخ به دو ابزار اصلی اقتصادی اشاره شده است: ابزار منفی (چماق) و ابزار مثبت (هویج). به بیان دیگر، از یک سو ابزار قهری وجود دارد که به تحدیدها یا مجازات اشاره دارد و از سوی دیگر انگیزه‌های یک دولت برای متقاعد کردن دیگری مورد اشاره است که می‌تواند شامل امتیازات تجاری، کمک‌های بلاعوض، وام‌های کم‌بهره، و کمک‌های مالی پروژه‌های زیربنایی گردد. بر این اساس دیپلماسی اقتصادی از طریق سه حوزه اصلی توسعه می‌یابد: تأمین سرمایه از طریق کمک‌های خارجی یا سرمایه‌گذاری خارجی، گسترش تجارت از طریق موافقت‌نامه‌های ترجیحی و سیاست‌های پولی (Sandor et al, 2023; Zhang & Xiao, 2022).

بنا بر آنچه گفته شد، دیپلماسی اقتصادی را می‌توان به‌عنوان دیپلماسی مرتبط با مسائل سیاست اقتصادی تعریف نمود. دیپلماسی اقتصادی شامل استفاده از طیف کامل ابزارهای مالی است که یک دولت برای دستیابی به منافع ملی خود در اختیار دارد. چنین فعالیت‌هایی شامل صادرات، واردات، سرمایه‌گذاری، وام‌دهی، و کمک‌های توسعه‌ای است، اما محدود به آن‌ها نیست. روابط تجاری بین دولت‌های مستقل و

دیپلماسی اقتصادی چین در خاورمیانه مطالعه موردی کشورهای ... ۱۶۵

روابط اقتصادی داخلی و بین‌المللی از طریق پیوندهای شرکت‌های فراملیتی، فعالیت‌های اقتصادی مهمی در عصر جدید هستند. دیپلماسی شامل بازیگران متعدد و وابسته به دولت‌های مستقل و نهادهای مالی چندجانبه (مانند صندوق بین‌المللی پول، گروه بانک جهانی، سازمان تجارت جهانی، اوپک، بلوک‌های اقتصادی منطقه‌ای و شرکت‌های چندملیتی) است. بنابراین، فعالیت‌های تجاری و مالی ابزار و اهداف دیپلماسی اقتصادی هستند (Wang & Ferchen, 2023; Zhao, 2022).

پیشینه پژوهش

در خصوص روند مبادلات کشورهای شورای همکاری خلیج فارس با چین و مسائل مربوط بدان تحقیقاتی در منابع فارسی و لاتین منتشر شده است که هریک به نحوی دارای قرابت محتوایی با پژوهش حاضر است و مهم‌ترین آن‌ها بدین شرح هستند.

شهریاری و همکاران (۱۴۰۳) تلاش چین برای گسترش شرکای خود در برابر ایالات متحده در قابل بریکس و عضویت عربستان در آن را بررسی نموده و چنین نتیجه گرفته‌اند که اگرچه بعید است که عربستان در کوتاه و حتی میان‌مدت قادر به کنار گذاردن دلار آمریکا باشد، بااین‌وجود در حال توسعه ابزار مالی گسترده‌تری برای کاهش وابستگی خود است.

عربستان گام‌های مهمی همچون طراحی ارز دیجیتال بانک مرکزی را به انجام رسانده است که نقش مهمی در مبادلات اعضاء بریکس دارد. ارزهای دیجیتال بانک‌های مرکزی علیرغم اینکه در مراحل اولیه خود هستند، به نظر می‌رسد یک ابزار جدید بالقوه امیدوارکننده برای کاهش وابستگی دلار برای مبادلات مرزی منطقه‌ای و فرا منطقه‌ای محسوب می‌گردند.

شکری رفسنجانی و همکاران (۱۴۰۲) راهبرد چین در حوزه انرژی معطوف به عربستان را بررسی نموده‌اند و بدین یافته‌ها رسیده‌اند که چین با ایجاد فرصت‌های سرمایه‌گذاری جدید، ارتباطات فزاینده با جامعه جهانی و کشورهای نفت‌خیز، صادرات و واردات در زمینه انرژی، مشروعیت سیاسی و اقتصاد خود را تقویت کرده است.

قاسمی و همکاران (۱۴۰۲) تأثیر سیاست‌های انرژی ایالات متحده بر روابط چین و عربستان را بررسی نموده و چنین نتیجه گرفته‌اند که افزایش تولید نفت و گاز شیل و تقویت رویکرد نئو مرکانتیلیستی در حوزه انرژی این آمریکا، روند نزدیک شدن دو کشور چین و عربستان به یکدیگر با محوریت بخش نفت و تلاش پکن - ریاض برای گسترش همکاری‌ها به سایر حوزه‌ها را تقویت کرده است.

حیدری (۱۴۰۱) دلایل توسعه روابط تجاری چین و عربستان را بررسی نموده و بدین نتیجه رسیده که رهبران چینی با درگیر کردن منافع عربستان با پروژه‌های اقتصادی خود، ضمن دسترسی به انرژی این کشور،

دیپلماسی اقتصادی چین در خاورمیانه مطالعه موردی کشورهای ... ۱۶۷

هم‌زمان به دنبال ایجاد توازن قدرت در برابر فشارهای اقتصادی ایالات متحده بر چین بوده است.

منوری و حداد زند (۱۴۰۰) همکاری نفتی چین و عربستان را بررسی نموده و چنین نتیجه گرفته‌اند که همکاری‌های نفتی چین و عربستان در سال‌های ۲۰۱۹-۲۰۰۹ گسترش یافته است.

سازمند و رمضانی (۱۳۹۹) ایجاد منطقه آزاد تجاری بین چین و شورای همکاری خلیج فارس را بررسی نموده و بدین نتیجه رسیده‌اند که چین به دنبال کسب و بیشینه‌سازی منافع اقتصادی خود به سمت رژیم‌سازی در خلیج فارس رو آورده است.

عله پور و سیمبر (۱۳۹۹) عوامل مؤثر بر تعاملات اقتصادی چین و شورای همکاری خلیج فارس را هدف پژوهش قرار داده و در بررسی بدین نتیجه رسیده‌اند که چین با در نظر گرفتن وزن اقتصادی کشورهای حاضر در مناطق مورد اشاره و با توجه به موقعیت ویژه آن‌ها در ابتکارات دیپلماسی اقتصادی خود، کوشیده است تا راهبردهای نوین ژئوپلیتیکی خود را از رهگذر تلاش برای تضمین امنیت پایدار دسترسی به انرژی و حفظ بازارهای هدف را افزایش دهد.

آدابی و همکاران (۱۳۹۷) جایگاه انرژی در روابط چین و عربستان را بررسی نموده و بدین نتیجه رسیده‌اند که افزایش اتکا اقتصاد چین به واردات سوخت‌های فسیلی به دلیل نیاز روزافزون این کشور به انرژی خاورمیانه در جهت توسعه اقتصادی و صنعتی، متغیر اصلی تحول

تدریجی سیاست چین در قبال خاورمیانه بالاخص عربستان سعودی است.

ابراهیمی فر و هدایتی (۱۳۹۴) روابط چین و کشورهای شورای همکاری خلیج فارس سپس از جنگ سرد را بررسی نموده و چنین نتیجه گرفته‌اند که چین به‌عنوان یک قدرت نوظهور سیاسی-اقتصادی جهت تثبیت جایگاه خود و نقش‌آفرینی بیشتر در همه زمینه‌ها درصدد توسعه روابط سیاسی و اقتصادی دوجانبه با شورای همکاری خلیج فارس است و در آینده قادر خواهد بود به‌عنوان یکی از بازیگران فرا منطقه‌ای مطرح، به فعالیت‌های سیاسی و اقتصادی مثبت خود ادامه دهد.

هیلمان و ژائو^۱ (۲۰۲۴) روابط میان چین و قطر را بررسی نموده‌اند و معتقدند که گسترش روابط سیاسی و اقتصادی طرفین موجب شده است تا روابط فرهنگی نیز ارتقا یابد.

نیو و وانگ^۲ (۲۰۲۳) با توجه به تقویت روابط سیاسی میان کشورهای شورای همکاری خلیج فارس با چین این‌گونه پیش‌بینی نموده‌اند که همکاری‌های بین چین و کشورهای عربی در آینده گسترش خواهد یافت و دو طرف با یکدیگر همکاری خواهند کرد تا ساخت یک جامعه چین-عربی با آینده‌ای مشترک را ارتقا دهند.

سریال‌الدین^۳ (۲۰۲۳) روابط تجاری چین و امارات متحده عربی را بررسی نموده و بدین نتیجه رسیده است که در حالی که پکن در تسلط

1- Hillman & Zhao
2- Niu & Wang
3- Sarieddine

دیپلماسی اقتصادی چین در خاورمیانه مطالعه موردی کشورهای ... ۱۶۹

بر تولید و تجارت بر و اشنگتن برتری دارد، لیکن عوامل متعددی - مانع دستیابی چین به سلطه مالی در امارات شده است.

دوآن و شی^۱(۲۰۲۱) بهبود روابط استراتژیک چین و کشورهای عربی خلیج فارس را بررسی نموده و بدین نتیجه رسیده‌اند که دو طرف برای اجرای بهتر هم‌افزایی استراتژی‌های توسعه، هر دو طرف «واسطه‌های» عمده مختلفی ایجاد کرده‌اند، از جمله مکانیسم‌های گفتگوی چندجانبه و دوجانبه دولتی، مشارکت شرکت‌های دولتی چین در پروژه‌های شاخص کشورهای عربی و همکاری بازار محور بین بخش خصوصی.

جاناردهان^۲(۲۰۲۰) دیپلماسی چین در خلیج فارس را بررسی نموده و معتقد است که روند این استراتژی در ابتدا اقتصادی بوده است، لیکن در سالیان اخیر جلوه سیاسی-امنیتی آن نیز پدیدار شده است.

یانگ^۳(۲۰۱۹) توجه کشورهای خلیج فارس به گسترش روابط با چین را بررسی نموده و بدین نتیجه رسیده است که بر اساس خواسته‌های خاص کشورهای عربی خلیج فارس و تلاش‌های مشترک آن‌ها برای تنوع بخشیدن به اقتصادشان به دور از وابستگی به نفت و گاز، جهت‌گیری فعلی به سمت چین و آسیا به‌طور گسترده‌تر، یک استراتژی برای ایجاد نسل بعدی اقتصاد در منطقه است.

1- Duan & She
2- Janardhan
3- Young

عبدالغفار^۱ (۲۰۱۸) چشم‌انداز توسعه روابط اقتصادی چین و شورای همکاری خلیج فارس را بررسی نموده و بر این اعتقاد است که کشورهای خلیج فارس در تنوع بخشیدن به شرکای استراتژیک خود مصمم هستند و چین را به عنوان یک نامزد بالقوه معرفی کرده‌اند. با این حال، با تعمیق تعامل پکن در خاورمیانه، مدیریت این کشور در امور منطقه نیز بیشتر خواهد شد.

با وجود پیشینه مذکور، تمایز پژوهش حاضر تحلیل روند دیپلماسی اقتصادی چین در کشورهای شورای همکاری خلیج فارس است و تلاش شده است علاوه بر بررسی نظری، نتایج دیپلماسی اقتصادی مذکور به طور عینی و آماری نیز ارائه گردد تا ضمن تحلیل وضعیت موجود، تصویری ملموس از شرایط پیش روی نهاده شود.

روش پژوهش

با توجه به هدف و فرضیه پژوهش، تحلیل روند به عنوان روش تحقیق انتخاب شده است. روند، الگوی قابل تشخیص تغییرات یک پدیده است که نحوه تغییرات آن را در یک بازه زمانی مشخص به تصویر می‌کشد. بر این اساس، تحلیل روند مبتنی بر داده است و برای بررسی و شناسایی الگوها و روندهای مختلف در داده‌ها مرتبط با یک موضوع استفاده می‌شود. هدف اصلی تحلیل روند، شناسایی تغییرات و حرکتهای داده‌ها در طول یک بازه زمانی است تا مشخص شود چه تغییراتی در

روند موضوع مورد بررسی حادث شده است (Bejan et al,2022;) جهت انجام تحلیل روند وجود داده ضروری است که در این خصوص روند متغیرهای مورد بررسی در بازه زمانی ۲۰۱۰ الی ۲۰۲۲ مورد استناد قرار گرفته است. یکی از مرسوم‌ترین روش‌های تحلیل روند، طراحی نمودار از روندهای مورد نظر است که ضمن ایجاد جلوه بصری، فرایند تحلیل را نیز میسر می‌سازد. یکی از روش‌های متداول برای این موضوع، استفاده از نمودار خطی است که داده‌ها را به صورت یک خط پیوسته نمایش می‌دهد. اگر خط نمودار به سمت بالا یا پایین حرکت کند، این می‌تواند نشان‌دهنده روندی افزایشی یا کاهش‌ی باشد. همچنین از طریق نمودار خطی می‌توان روندهای بلندمدت یا کوتاه‌مدت را نیز بررسی نمود (Esh & Ghosh,2023; Elzopy et al,2020).

متغیرهای پژوهش که روند آن‌ها بررسی خواهد شد عبارت‌اند از:

- ❖ حجم واردات نفت خام چین از کشورهای شورای همکاری خلیج فارس
- ❖ ارزش صادرات و واردات چین و کشورهای شورای همکاری خلیج فارس
- ❖ درصد شراکت تجاری چین و کشورهای شورای همکاری خلیج فارس

❖ روند سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی چین در کشورهای شورای همکاری خلیج فارس داده‌های مورد استفاده از بانک جهانی استخراج شده است.

یافته‌ها

از آنجا که دیپلماسی اقتصادی به سازوکارهایی که از سوی کشورها برای دستیابی به اهداف سیاست خارجی و دستیابی به منافع اقتصادی توجه دارد، نحوه عملکرد ابزارهای اقتصادی و مالی برای تأثیرگذاری بر رفتار کشور هدف یا استفاده از منابع دیپلماتیک برای ترویج تجارت و سرمایه‌گذاری با کشور مورد ارزیابی قرار می‌گیرد. از نظر عملیاتی، دیپلماسی اقتصادی شامل تجارت، سرمایه‌گذاری، مالی و ابزارهای ارزی است که حوزه‌های مختلف اقتصادی مانند انرژی و پروژه‌های زیربنایی را پوشش می‌دهد. بر اساس ابتکارات دیپلماسی اقتصادی چین در پی این امر بوده است که توسعه زیرساخت‌ها، همکاری‌های فنی و صنعتی و ادغام مالی را ترویج نماید. چین باهدف افزایش نفوذ سیاسی و یکپارچگی اقتصادی خود در کشورهای شورای همکاری خلیج فارس از طریق ابزارها و عوامل دیپلماسی اقتصادی استفاده نموده است. از طریق دیپلماسی اقتصادی، چین به دنبال فرصتی فزاینده برای تبدیل شدن به یک شریک اقتصادی همیشگی و یک مشارکت‌کننده تجاری اساسی در منطقه خلیج فارس بوده است. دیپلماسی اقتصادی چین در شورای

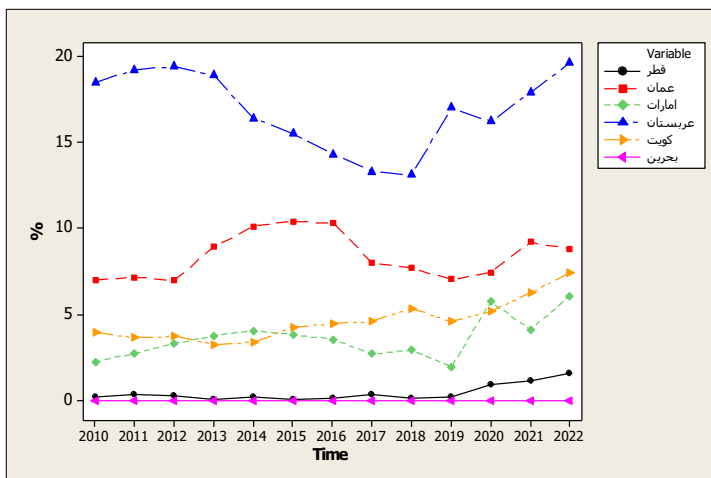
دیپلماسی اقتصادی چین در خاورمیانه مطالعه موردی کشورهای ... ۱۷۳

همکاری خلیج فارس عمدتاً از دو جنبه الهام گرفته شده است: حفظ دسترسی به منابع انرژی و گسترش دسترسی به بازار برای تجارت. رقابت جهانی با ایالات متحده و رقابت‌های منطقه‌ای با هند و ژاپن و ...، افزایش نفوذ سیاسی در منطقه خلیج فارس را برای دولت چین دشوارتر نموده است، اما همچنان برای چین موقعیتی را به وجود آورده است که درآمدها و سودهای مالی و تجاری مناسبی را به دست آورد. بر این اساس روند دیپلماسی اقتصادی چین در کشورهای شورای همکاری خلیج فارس را می‌توان در دو وجه مورد بررسی قرار داد.

الف) انرژی

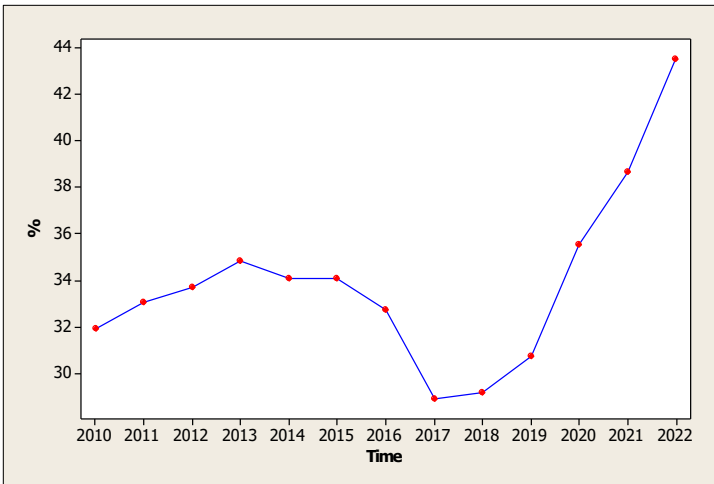
انرژی در قلب دیپلماسی اقتصادی چین و پیوندهای رو به رشد بین این کشور و خلیج فارس قرار دارد که بر صنایع نفت خام و پتروشیمی متمرکز است. خلیج فارس مرکزی بسیار حیاتی برای تأمین انرژی است و منابع نفتی عظیمی را در اختیار دارد که چین به شدت به آن نیاز داشته تا تقاضای فزاینده انرژی خود را حفظ کند. خاورمیانه ۳۱ درصد از تولید جهانی نفت، ۱۸ درصد تولید گاز، ۴۸ درصد از ذخایر نفت اثبات شده و ۴۰ درصد از ذخایر گاز اثبات شده را به خود اختصاص داده است (Statistical Review of World Energy, 2021). از این بین، کشورهای شورای همکاری خلیج فارس بالغ بر ۳۱ درصد از منابع اثبات شده نفت جهان است که در عین حال با عرضه بیش از یک پنجم تولید جهانی نفت بزرگ‌ترین صادرکنندگان نفت نیز محسوب

می‌گردند. همچنین کشورهای شورای همکاری خلیج فارس بالغ بر بیست درصد از ذخایر گاز اثبات شده جهان را به خود اختصاص داده است. از آنجا که چین به دنبال تبدیل گاز طبیعی مایع به منبع انرژی است، در این موضوع نیز شورای همکاری خلیج فارس اهمیت ویژه‌ای برای چین داراست (Harutyunyan, 2021). در همین حال، پتانسیل قابل توجهی برای اثبات منابع نفت و گاز در منطقه خلیج فارس وجود دارد که این منطقه را به یک جزء حیاتی امنیت انرژی چین تبدیل می‌نماید. پس از آن، افزایش چشمگیری در واردات نفت رخ داد. در اواخر دهه ۱۹۹۰، اهمیت نفت خلیج فارس برای چین، با توجه به اتکای آن به نفت وارداتی برای امنیت انرژی ملی، آشکار گردید. با حمایت دولت، شرکت‌های نفتی دولتی چین استراتژی خرید سوخت را در تمام کشورهای شورای همکاری خلیج فارس دنبال می‌کنند. طی ۲۵ سال گذشته، واردات نفت چین از خلیج فارس به صورت قدر مطلق و سهم منطقه از کل واردات نفت خام چین افزایش یافته است. در نمودار ذیل روند واردات نفت خام چین از کشورهای عضو شورای همکاری خلیج فارس درج شده است.

نمودار ۱- درصد واردات نفت خام چین از کشورهای شورای همکاری خلیج فارس

همان گونه که روند واردات نفت خام مشخص ساخته است، طی بازه زمانی ۲۰۱۲ الی ۲۰۲۲ انتهای روند بررسی شده بهترین وضعیت را داراست و تأیید می نماید که کشورهای شورای همکاری خلیج فارس در حال حاضر در بالاترین وضعیت صادرات نفت خام به چین هستند؛ این روند به طور ویژه از سال ۲۰۱۸ به بعد قابل ردیابی است و افزایش صادرات پس از این سال فاقد روند نزولی است. عربستان مهم ترین تأمین کننده نفت خام در منطقه برای چین است و پس از آن به ترتیب عمان، کویت، امارات، قطر و بحرین قرار گرفته اند. در نمودار ذیل روند واردات انرژی چین از کشورهای شورای همکاری خلیج فارس به عنوان یک بلوک صادرکننده نفت خام درج شده است.

نمودار ۲- نسبت واردات نفت خام چین از کشورهای شورای همکاری خلیج فارس

همان گونه که در نمودار مشخص است، روند صادرات نفت خام کشورهای شورای همکاری خلیج فارس به طور ویژه‌ای از سال ۲۰۱۶ روند صعودی داشته است و در پایان بازه مورد بررسی بالغ بر ۴۴ درصد از نیاز چین به نفت خام را صرفاً کشورهای مذکور تأمین می‌نمایند و در مقایسه با سال ۲۰۱۲، در سال ۲۰۲۲ حدود ۳۷ درصد رشد را در صادرات نفت خام به چین ثبت نموده‌اند. بایست توجه داشت که برآوردها حاکی از آن است که تا سال ۲۰۳۰، چین با خرید ۸۰ درصد از تولید شورای همکاری خلیج فارس، تقریباً تمام نیازهای صادرات نفت کشورهای عضو شورا را برآورده خواهد کرد که روند صعودی موجود نیز تأیید کننده این امر است. تجارت انرژی چین را به بازاری حیاتی برای

کشورهای تولیدکننده نفت شورای همکاری خلیج فارس تبدیل کرده است، به همین دلیل تجارت با چین برای همه کشورهای خلیج فارس حیاتی است و همواره به عنوان یکی از شش بازار اصلی واردات یا صادرات کشورهای عضو شورای همکاری خلیج فارس رتبه بندی می شود. با پیش بینی افزایش معاملات انرژی و تکمیل موفقیت آمیز پروژه های انرژی ذیل سیاست های اقتصادی چون ابتکار کمربند و جاده یا جاده ابریشم آبی، نگرانی های انرژی چین می تواند کاهش یابد و به حمایت از رشد اقتصادی چین کمک کند. بنابراین، خلیج فارس همچین نقش تعیین کننده ای در دیپلماسی اقتصادی چین به عنوان یک منطقه غنی از انرژی ایفا می کند؛ زیرا به طور مثال کشورهای تولیدکننده نفت شورای همکاری خلیج فارس به دلیل موقعیت ژئواستراتژیک، ذخایر عظیم نفت و گاز و رشد سریع و پایدار اقتصاد منطقه، شرکای حیاتی در اجرای موفقیت آمیز جاده ابریشم جدید هستند. این رشد شامل بازار گسترده کالاهای مصرفی و کالایی می شود، مقوله ای که چین به وفور در آن دخیل است. بیش از نیمی از واردات نفت چین از طریق تنگه هرمز، مالاکا و دریای چین جنوبی انجام می شود. قطع واردات انرژی در شرایط خصمانه می تواند به سرعت اقتصاد چین را فروپاشد و نیروهای نظامی آن را فلج کند. بنابراین، ابتکارات دیپلماسی اقتصادی چین در خلیج فارس مانند زنجیره مروارید خلیج فارس، نشان دهنده پیشرفتی در

کاهش وابستگی به خطوط ارتباطی دریایی (تحت سیطره آمریکا) و افزایش یکپارچگی اقتصادی و منطقه‌ای است. این ابتکار غرب آسیا را به آسیای جنوب شرقی و شرقی متصل می‌کند و یک وضعیت برد-برد را برای همه شرکای درگیر ارائه می‌کند.

ب) تجارت و سرمایه‌گذاری

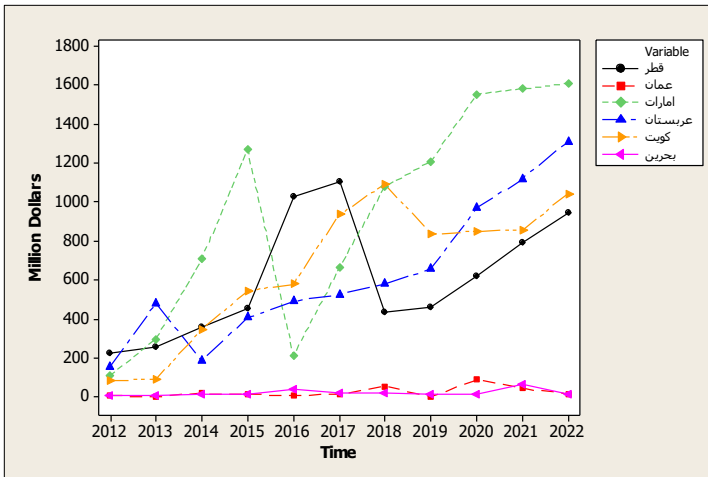
تجارت سرمایه‌گذاری از دیگر ارکان دیپلماسی اقتصادی چین با کشورهای عضو شورای همکاری خلیج فارس است و در سال‌های اخیر نیز افزایش چشمگیری را نشان داده‌اند. در حالی که روابط صمیمانه چین با همه کشورهای خلیج فارس به آن اجازه می‌دهد تا به ذخایر نفت و گاز دسترسی داشته باشد، چین علاوه بر امنیت انرژی، دارای منافع اقتصادی روبه‌رشدی در این منطقه است. این منطقه به‌عنوان یک چهارراه جهانی ژئواستراتژیک حیاتی، جایگاهی مهم در دیپلماسی اقتصادی چین داشته است:

- از سال ۲۰۱۲، چین بزرگ‌ترین بازار صادراتی کشورهای شورای همکاری خلیج فارس بوده است و روابط تجاری دوجانبه به مشارکت اقتصادی پایدار تبدیل شده است.
- صندوق‌های ثروت دولتی کشورهای عضو شورای همکاری خلیج فارس (که بیش از ۳ تریلیون دلار تخمین زده می‌شود) از سیستم‌های مالی بین‌المللی چین پشتیبانی می‌کنند.

- تمامی کشور شورای همکاری خلیج فارس یکی از اعضای مؤسس بانک سرمایه‌گذاری زیرساخت‌های آسیایی است. این موضوع به چین اجازه داده است تا از طریق بانک‌های چینی جایگاه مالی خود را در خلیج فارس افزایش دهد. جایگاه اقتصادی چین در خلیج فارس، ارزش ملی چین را به عنوان یک ارزش بین‌المللی بهینه می‌نماید. یوان چین در بازارهای ارزش خارجی شورای همکاری خلیج فارس، به ویژه در امارات و قطر، جایگاه پیشرفته‌ای به دست آورده است.

- در نهایت، چین و کشورهای شورای همکاری خلیج فارس یک هم‌افزایی توافقی مبتنی بر دیپلماسی اقتصادی چین و برنامه‌های توسعه ملی در منطقه خلیج فارس مانند عربستان سعودی دارند. چشم‌انداز ۲۰۳۰ عربستان، چشم‌انداز ۲۰۳۵ کویت چشم‌انداز ملی ۲۰۳۰ قطر به انجام رسانیده‌اند. هم‌زمان، چین می‌خواهد یکپارچگی ارزی را ارتقاء دهد و فناوری آن به اکوسیستم‌های دیجیتال ملی کشورهای شورای همکاری خلیج فارس وارد گردد. این امر به‌طور چشمگیری بر امنیت ملی و همکاری دفاعی آن‌ها با ایالات متحده (قابلیت‌های اطلاعاتی و اشتراک‌گذاری ارتباطات) از جمله همکاری دفاعی و صنعتی تأثیر می‌گذارد.

روند سرمایه‌گذاری چین در کشورهای شورای همکاری خلیج فارس در جدول ذیل درج شده است.

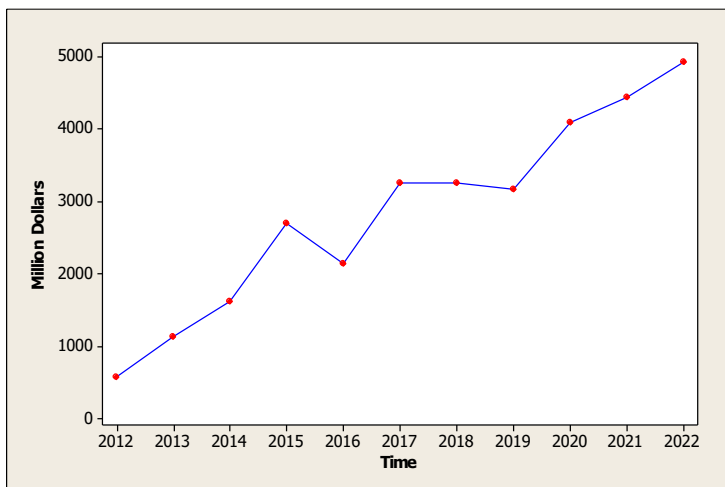

نمودار ۳- روند سرمایه‌گذاری مستقیم چین در کشورهای شورای همکاری خلیج فارس

روند مشخص‌شده در نمودار حاکی از افزایش چشم‌گیر سرمایه‌گذاری چین در کشورهای شورای همکاری خلیج فارس به‌ویژه از سال ۲۰۱۶ بدین سو است. امارات مهم‌ترین کشور هدف سرمایه‌گذاری برای چین در منطقه محسوب می‌گردد و پس از آن عربستان و کویت قرار دارند. قطر در جایگاه چهارم قرار دارد و عمان و بحرین در رتبه‌های بعدی قرار گرفته‌اند. در مقایسه هریک از کشورها با ابتدای بازه مورد بررسی، قطر ۳۳۰ درصد، عمان ۲۲۵ درصد، امارات ۱۴۳۰ درصد، عربستان ۷۵۰ درصد، کویت ۱۱۵۵ درصد و بحرین ۱۰۰ درصد رشد سرمایه‌گذاری مستقیم از سوی چین داشته‌اند که این مقایسه نیز به‌خوبی توجه ویژه چین به کشورهای شورای همکاری خلیج فارس

جهت سرمایه گذاری را مشخص می‌سازد.

حیاتی‌ترین عنصر برای دیپلماسی اقتصادی چین، نقش دیرینه کشورهای تولیدکننده نفت شورای همکاری خلیج فارس به‌عنوان تأمین‌کننده منابع انرژی برای اقتصاد چین است. از سال ۲۰۱۳، چین فعالیت‌های اقتصادی خود را در منطقه را با خرید و توسعه دارایی‌های زیرساختی کلیدی، ایجاد مشارکت‌های اقتصادی و تضمین دسترسی خود به انرژی (به‌عنوان بزرگ‌ترین مصرف‌کننده نفت خلیج فارس) افزایش داده است. روند سرمایه‌گذاری تجمیعی چین در کشورهای شورای همکاری خلیج فارس در نمودار ذیل درج شده است.

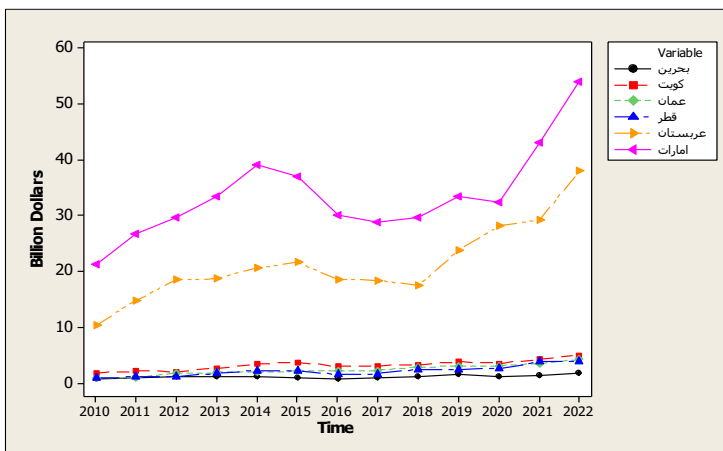

نمودار ۴- روند تجمیعی سرمایه‌گذاری چین در کشورهای شورای همکاری خلیج فارس

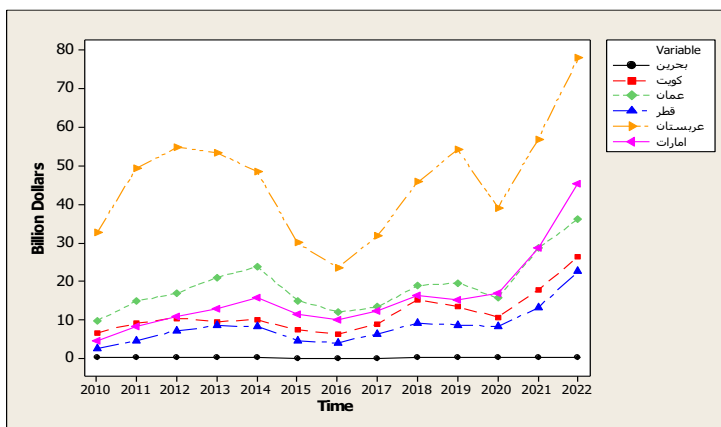
روند تجمیعی سرمایه‌گذاری چین در کشورهای شورای همکاری خلیج فارس به‌خوبی نشان می‌دهد که نگرش چین طی بازه زمانی مورد بررسی افزایش سرمایه‌گذاری است و در مقایسه با سال ۲۰۱۲ سرمایه‌گذاری در سال ۲۰۲۲ بیش از ۷۶۰ درصد رشد داشته است؛ به بیان دیگر، طی ۱۰ سال میزان سرمایه‌گذاری چین در کشورهای شورای همکاری خلیج فارس حدوداً هشت برابر شده است که نشان دهنده اهمیت کشورهای شورای همکاری خلیج فارس برای چین در سرمایه‌گذاری است.

علاوه بر سرمایه‌گذاری، تجارت توسعه‌یافته‌ترین جنبه دیپلماسی اقتصادی چین با کشورهای شورای همکاری خلیج فارس است. حجم تجارت بین شورای همکاری خلیج فارس و چین از ۹۳ میلیارد دلار در سال ۲۰۱۰ به بیش از ۳۱۵ میلیارد دلار تا سال ۲۰۲۲ افزایش یافته است. حجم تجارت چین با شورای همکاری خلیج فارس به‌عنوان یک بلوک و به‌عنوان کشورهای جداگانه به‌شدت افزایش یافته و همه رکوردها را در سال ۲۰۲۲ شکسته شده است.

دیپلماسی اقتصادی چین در خاورمیانه مطالعه موردی کشورهای ... ۱۸۳

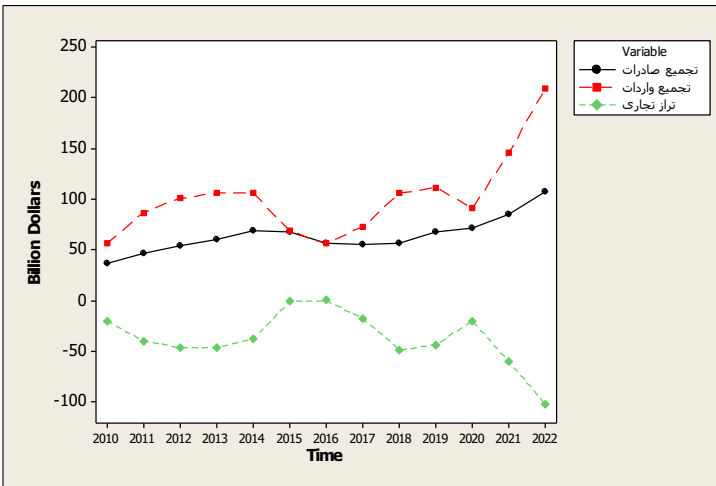

نمودار ۵- روند ارزش صادرات چین به کشورهای شورای همکاری خلیج فارس

نمودار ۶- روند ارزش واردات چین از کشورهای شورای همکاری خلیج فارس

عربستان سعودی با مراودات تجاری بالغ بر ۱۲۰ میلیارد دلار به مهم‌ترین شریک تجاری چین در کشورهای شورای همکاری خلیج فارس تبدیل شده است و امارات با ارزش مبادلات بالغ بر ۱۰۰ میلیارد دلار در رتبه دوم قرار دارد. عمان در رتبه با بیش از ۴۰ میلیارد دلار در رتبه سوم است و پس از آن کویت با بیش از ۳۱ میلیارد دلار، قطر با حدود ۲۷ میلیارد دلار و بحرین با حدود ۲ میلیارد دلار قرار گرفته‌اند. روند تجمیعی مبادلات در نمودار ذیل درج شده است.

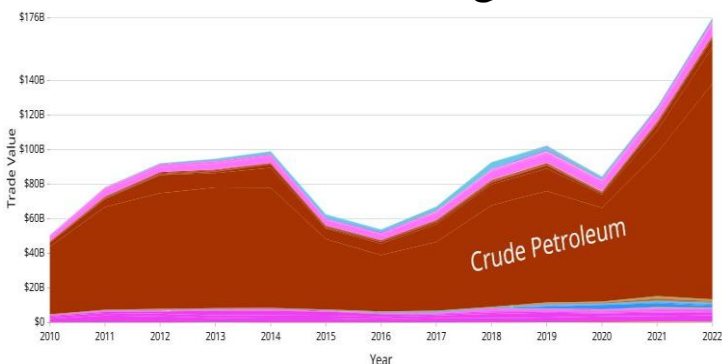

نمودار ۷- روند مبادلات تجاری چین و کشورهای شورای همکاری خلیج فارس

در مجموع، تراز تجاری به نفع کشورهای شورای همکاری خلیج فارس است و در سال‌های اخیر این تراز به صد میلیارد دلار نزدیک

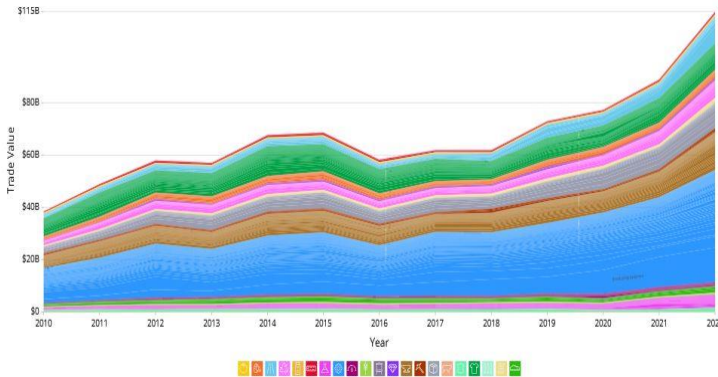
دیپلماسی اقتصادی چین در خاورمیانه مطالعه موردی کشورهای ... ۱۸۵

شده است. آنچه در نمودار مشخص است، روند صعودی واردات چین از کشورهای شورای همکاری خلیج فارس به ویژه در انتهای بازه زمانی است که با روند افزایش نفت خام همخوانی دارد. به همین دلیل بایست توجه داشت که روابط اقتصادی کشورهای شورای همکاری خلیج فارس با چین، اساسی است که عمدتاً بر مبنای واردات نفت خام در مقابل صادرات کالاهای متنوعی است. در دو نمودار ذیل روند کالاهای مبادلاتی میان طرفین درج شده است.

نمودار ۸- روند کالاهای صادراتی کشورهای شورای همکاری خلیج فارس به چین

همان گونه که در نمودار مشخص است، نفت خام مهم ترین محصول صادراتی از سوی کشورهای شورای همکاری خلیج فارس به چین بوده است و بیست گروه دیگر از کالاها سهم مهمی در صادرات نداشته اند.

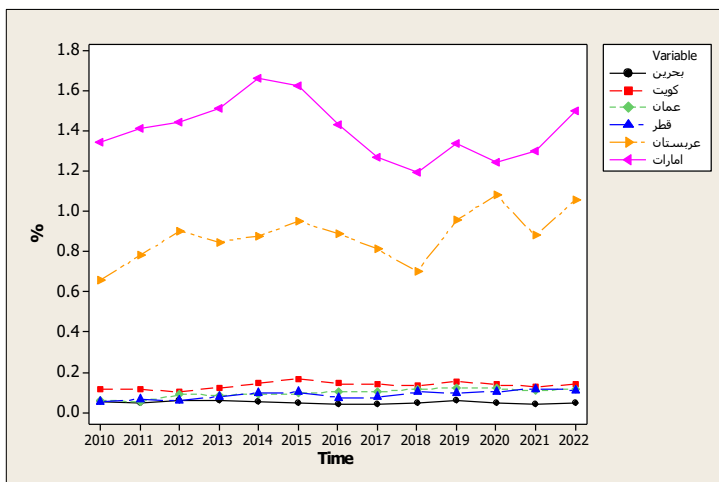
نمودار ۹- روند کالاهای صادراتی چین به کشورهای شورای همکاری خلیج فارس

برخلاف سیطره نفت خام در صادرات کشورهای شورای همکاری خلیج فارس به چین، در روند مقابل، چین گروه‌های مختلف کالایی را به کشورهای شورای همکاری خلیج فارس صادر می‌نماید و به همین دلیل نیز بازار کشورهای شورای همکاری خلیج فارس مقصد متنوع و در عین حال مطمئنی برای کالاهای چین محسوب می‌شوند و روند صادرات نیز مؤید همین امر است.

با تعمیق همکاری بین چین و شورای همکاری خلیج فارس از طریق سیاست‌های توسعه‌ای چون راه ابریشم آبی، زنجیره مروراید خلیج فارس و ابتکار کمربند و جاده، احتمال تحقق قراردادهای تجارت آزاد در حال افزایش است. علاوه بر این، همه کشورهای شورای همکاری خلیج فارس عضو سازمان تجارت جهانی هستند که به این معنی است که چین و این

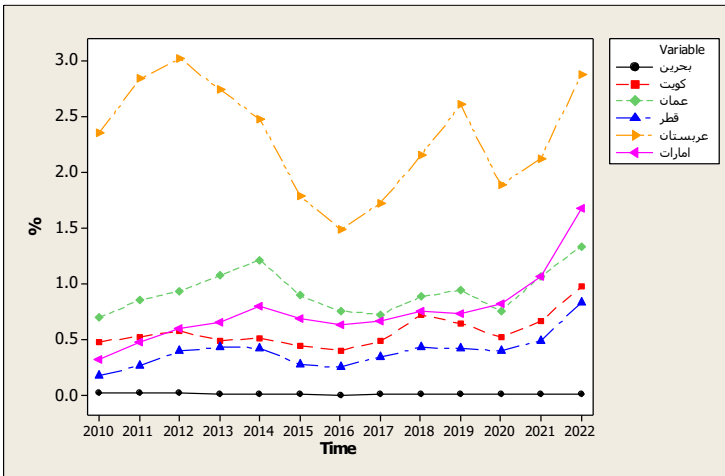
دیپلماسی اقتصادی چین در خاورمیانه مطالعه موردی کشورهای ... ۱۸۷

کشورها در توافقات تجاری و سرمایه‌گذاری چندجانبه مختلف مشارکت دارند و مکانیسم‌های حفاظتی برای تجارت و سرمایه‌گذاری بین دو منطقه را مورد تأیید قرار داده‌اند. اثر این موضوع را می‌توان در روند سهم تجارت نیز ردیابی نمود.

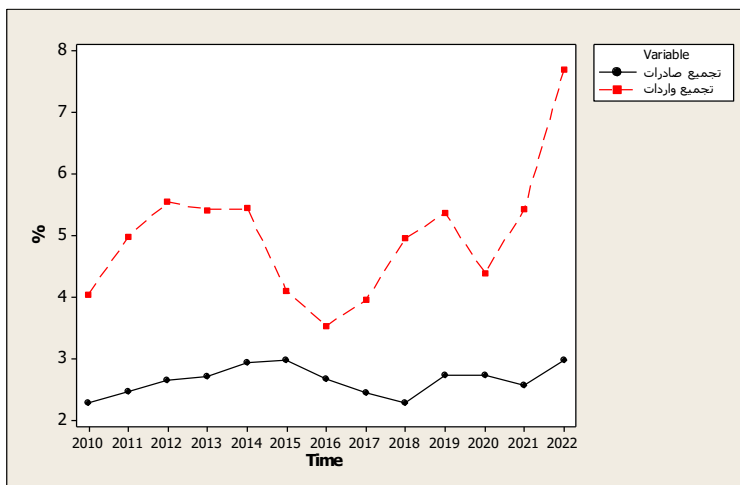
نمودار ۱۰- روند درصد صادرات چین به کشورهای شورای همکاری خلیج فارس

امارات و عربستان مهم‌ترین مقصدهای صادرات چین محسوب می‌شوند و از سال ۲۰۱۷ بدین سو به‌طور مدام حداقل مقصد یک درصد از صادرات چین بوده‌اند. چهار کشور دیگر هرچند روند صعودی داشته‌اند لیکن حداکثر دودهم درصد از صادرات چین را به خود اختصاص داده‌اند.

نمودار ۱۱- روند درصد واردات چین از کشورهای شورای همکاری خلیج فارس

عربستان پس از یک دوره کاهش، از سال ۲۰۱۶ روند صعودی در صادرات به چین داشته است و در تمامی سال‌های مورد بررسی نیز با اختلاف دارای بالاترین درصد صادرات به چین بوده است. امارات گرچه در سال ۲۰۱۰ در رتبه چهارم قرار داشته است، لیکن روند صعودی دائمی را تجربه نموده و در سال ۲۰۲۰ به رتبه دوم رسیده است و از سال ۲۰۲۰ حداقل یک درصد از صادرات به چین بوده است. عمان و کویت در انتهای روند صادرات خود به سقف یک درصد رسیده‌اند و بحرین نیز با روند صادرات تقریباً ثابت در انتها قرار گرفته است.

نمودار ۱۲- روند تجمعی مبادلات چین با کشورهای شورای همکاری خلیج فارس

روند صعودی در انتهای باره مورد بررسی سبب شده است تا کشورهای شورای همکاری خلیج فارس به سهم مهمی در صادرات به چین برسند و به جایگاهی مهم در شرکای واردات چین نائل شوند. در مقابل نیز روند صادرات چین به کشورهای شورای همکاری خلیج فارس دارای روند صعودی است که توسعه مبادلات تجاری را تأیید می‌نماید. بایست توجه داشت که روندهای ملاحظه شده در مبادلات چین و کشورهای شورای همکاری خلیج فارس از طریق دو مکانیسم کلیدی است: مجمع همکاری چین و کشورهای عربی و توافقنامه چارچوب پروژه‌های زیرساختی چین و شورای همکاری خلیج فارس. همچنین یکی دیگر از راه‌های تقویت روابط تجاری و یکپارچگی اقتصادی،

موافقت‌نامه تجارت آزاد چین و خلیج فارس است.

نتیجه‌گیری

دیپلماسی اقتصادی چین در کشورهای شورای همکاری خلیج فارس چندوجهی است که با هدف پیشبرد منافع اقتصادی این کشور انجام می‌شود: حفظ دسترسی به منابع انرژی، گسترش دسترسی به بازار برای تجارت و سرمایه‌گذاری. وضعیت تعامل اقتصادی بین چین و کشورهای شورای همکاری خلیج فارس در سال‌های اخیر به‌طور چشمگیری گسترش یافته است. علاوه بر این، تغییرات قابل توجهی به سمت فعالیت‌های اقتصادی پیشرفته‌تر و دارای ارزش افزوده مانند سرمایه‌گذاری در امور مالی، گردشگری و اقتصاد دیجیتال مورد توجه قرار گرفته است. هم‌زمان، چین در راستای طرح جاده ابریشم دریایی خود، سرمایه‌گذاری‌هایی را برای توسعه بندر و پارک‌های صنعتی در امتداد شبه‌جزیره عربستان انجام داده است. این مشاهدات بر اهمیت دیپلماسی اقتصادی به‌عنوان پیوندی حیاتی که فضای سیاسی دوجانبه را به تعاملات اقتصادی متصل می‌کند، تأکید می‌نماید. موفقیت مشهود دیپلماسی اقتصادی چین با کشورهای شورای همکاری خلیج فارس نشان می‌دهد که انگیزه‌های اقتصادی در شکل دادن به دستور کار سیاست خارجی چین همچنان غالب است. روند بررسی صورت گرفته نیز حاکی از آن بوده که طی بیش از ده سال گذشته هدف گذاری دقیق در راستای دیپلماسی اقتصادی چین در خصوص کشورهای شورای همکاری

خلیج فارس طراحی و اجرا شده است به صورتی که در حال حاضر کشورهای مذکور مهم ترین تأمین کننده انرژی چین محسوب شده و در مقابل هدف مهمی برای صادرات چین نیز می باشند.

لیکن بایست توجه نمود که صرف دیپلماسی اقتصادی جهت گسترش حضور در منطقه خاورمیانه از سوی چین بکار گرفته نشده و اقدامات و تعاملات دیپلماتیک دیگری نیز جهت ایجاد ثبات و امنیت از سوی چین بکار گرفته شده است که مهم ترین آن ها را می توان میانجی گیری میان ایران عربستان در سال ۲۰۲۳ دانست که به هفت سال روابط سرد طرفین پایان داد و در عین حال عاملی مهم برای تغییرات ژئوپلیتیک خاورمیانه بوده است. علاوه بر تنش های موجود میان کشورهای منطقه که چین از طریق تعاملات دیپلماتیک خود توانایی تأثیر بر آن ها را دارا بوده، بایست به حضور ایالات متحده نیز اشاره نمود که برای مدت طولانی قدرت مسلط و تأثیرگذار بر کشورهای شورای همکاری خلیج فارس بوده است و حضور چین در این منطقه می تواند مقابله طرفین را افزایش دهد و در عمل نیز حضور رو به رشد چین در زیرساخت های دیجیتال کشورهای شورای همکاری خلیج فارس، واشنگتن را به فشار بر کشورهای حاشیه خلیج فارس واداشته است. واشنگتن جنبه های خاصی از همکاری دیجیتالی خود با چین را به عنوان آسیب رسان به امنیت ملی خود درک نموده و هر اقدامی در جهت آن را با اقدامات اقتصادی پاسخ داده است و همین موضوع تعامل بین سیاست و اقتصاد در تعامل چین با

منطقه شورای همکاری خلیج فارس را برجسته ساخته است. با در نظر گرفتن تمامی موضوعات، دیپلماسی اقتصادی چین جاذبه‌های فراوانی برای شورای همکاری خلیج فارس داراست که مهم‌ترین آن‌ها، کنار نهادن تجارت به‌مثابه یک بازی با حاصل جمع صفر و تأکید بر منافع متقابل و موقعیت‌های برد-برد برای طرفین است که نوید یک محیط بین‌المللی مطلوب را برای شرکای تجاری چین به ارمغان آورده است و علیرغم وجود رقبا و خطرات سیاسی و اقتصادی متعدد، سبب شده است تا جایگاه چین در مبادلات تجاری کشورهای شورای همکاری خلیج فارس با رشد فراوان همراه گردد و در مجموع کشورهای این شورا، چین به شریک تجاری اصلی تبدیل شود.

منابع

ابراهیمی فر، طاهره؛ هدایتی، میرسعید (۱۳۹۴). نفوذ فزاینده چین در شورای همکاری خلیج فارس بعد از جنگ سرد: از قدرت اقتصادی تا نفوذ سیاسی، پژوهشنامه علوم سیاسی، ۱۰ (۳)، ۴۰-۷.

آدابی، محمدرضا؛ کیانی، داوود؛ حیدرپور، ماشالله (۱۳۹۷). جایگاه منابع انرژی خاورمیانه در راهبرد سیاست خارجی چین در دوران پسا جنگ سرد (مطالعه موردی ایران و عربستان سعودی)، سیاست پژوهی ایرانی، ۱۶ (۳۱)، ۹۰-۱۲۰.

حیدری، مهدیه (۱۴۰۱). دلایل توسعه روابط خارجی عربستان سعودی و چین، پژوهش‌نامه ایرانی سیاست بین‌الملل، ۱۱ (۱)، ۱-۱۹. doi:

10.22067/irlip.2022.21420.0

دیپلماسی اقتصادی چین در خاورمیانه مطالعه موردی کشورهای ... ۱۹۳

سازمند، بهاره؛ رضانی، احمد (۱۳۹۹). رژیم‌سازی چین در خلیج فارس؛
واکاوی منطقه آزاد تجاری چین و شورای همکاری خلیج فارس،
سازمان‌های بین‌المللی، ۱۳ (۳)، ۶۵۵-۶۲۶.

شکری رفسنجانی، رضا؛ میرزایی، جلال؛ امجدی، گلناز (۱۴۰۲). راهبرد چین
در حوزه انرژی (با تأکید بر جنگ اکرین و توافق ایران و عربستان)،
پژوهش‌نامه ایرانی روابط بین‌الملل، ۱ (۲)، ۹۲-۷۳.

شهریاری، ابوالقاسم؛ الوند، مرضیه سادات؛ مقنی بیلندی، مهلا (۱۴۰۳). دلار
زدایی از روابط تجاری چین و عربستان با عضویت در بریکس،
رهیافت‌های سیاسی و بین‌المللی، ۱۶ (۱)، ۱۵۳-۱۲۸. doi:
10.48308/piaj.2024.234277.1475

عله‌پور، مهرداد؛ سیمبر، رضا (۱۳۹۹). ارزیابی عوامل مؤثر بر تعامل اقتصادی
چین با بلوک‌های تجاری منتخب مطالعه تطبیقی؛ شورای همکاری
خلیج فارس و اوراسیا، سازمان‌های بین‌المللی، ۱۳ (۳)، ۶۲۳-۵۹۶.

قاسمی، مختار؛ میرترابی حسینی، سید سعید؛ مدرس، محمدولی؛ محمد
علیپور، فریده (۱۴۰۲). سیاست انرژی ایالات متحده در سال‌های ۲۰۱۱ تا
۲۰۲۲ و تأثیر آن بر روابط عربستان و چین، پژوهش‌های راهبردی سیاست،
۱۲ (۴۶)، ۳۲۵-۲۸۱. doi: 10.22054/qps.2023.71541.3160

منوری، سیدعلی؛ حدادزند، شیرین (۱۴۰۰). تحریم‌های ایالات متحده آمریکا
علیه ایران و تأثیر آن بر همکاری‌های نفتی چین و عربستان سعودی
(۲۰۰۹-۲۰۱۹)، تحقیقات سیاسی و بین‌المللی، ۴۶ (۱)، ۱۱۸-۱۰۰.

References

Adabi, M; Kiani, D; Heydarpour, M. (2018). The Position of
Middle Eastern Energy Resources in China's Foreign

- Policy Strategy in the Post-Cold War Era (Case Study of Iran and Saudi Arabia), *Iranian Political Studies*, 16 (31), 120-90. [In Persian]
- Aboul-Dahab, K. M. (2021). The Virtual Silk Road between China and the Arab States. *Asian Journal of Middle Eastern and Islamic Studies*, 15(1), 51-65. <https://doi.org/10.1080/25765949.2021.1898813>
- Abdul Ghaffar, M. M. (2018). Strategic Development of Sino-GCC Relations: Visions of Arabian Gulf Economic Development and the Belt and Road Initiative. *Asian Journal of Middle Eastern and Islamic Studies*, 12(4), 517-532. <https://doi.org/10.1080/25765949.2018.1562595>
- Allepour, M; Simber, R (2019). Evaluation of factors affecting China's economic interaction with selected trading blocs: a comparative study; Persian Gulf Cooperation Council and Eurasia, International Organizations, 13 (3), 623-596. [In Persian]
- Behera, L. K., & Mohan Nayak, P. (2021). India's Defence Expenditure: A Trend Analysis. *Strategic Analysis*, 45(5), 395-410. <https://doi.org/10.1080/09700161.2021.1965343>
- Bejan, C. A., Bucerzan, D., & Crăciun, M. D. (2022). Bitcoin price evolution versus energy consumption; trend analysis. *Applied Economics*, 55(13), 1497-1511. <https://doi.org/10.1080/00036846.2022.2097194>
- Chaziza, M. (2024). China's Economic Diplomacy Towards the Gulf Cooperation Council States. *Journal of Contemporary China*, 1-18. <https://doi.org/10.1080/10670564.2024.2314072>
- Duan, J., & She, G. (2021). Initiative and Visions: Synergy

- between Development Strategies of China and the Arab States. *Asian Journal of Middle Eastern and Islamic Studies*, 15(3), 379–397. <https://doi.org/10.1080/25765949.2021.1985854>
- Ebrahimifar, T. and Hedayati, M. (2015). China's Increasing Influence in Persian Gulf Cooperation Council after Cold War: from economic power to political influence. *Research Letter of Political Science*, 10(3), 7-40. [In Persian]
- Elzopy, K. A., Chaturvedi, A. K., Chandran, K. M., Gopinath, G., K, N., & Surendran, U. (2020). Trend analysis of long-term rainfall and temperature data for Ethiopia. *South African Geographical Journal*, 103(3), 381–394. <https://doi.org/10.1080/03736245.2020.1835699>
- Esh, M., & Ghosh, S. (2023). A Twenty-Year Trend Analysis of Literary Warrants on Digital Literacy and Digital Competency Through SCOPUS Database. *Science & Technology Libraries*, 43(2), 117–130. <https://doi.org/10.1080/0194262X.2023.2238222>
- Ferchen, M., & Mattlin, M. (2023). Five modes of China's economic influence: rethinking Chinese economic statecraft. *The Pacific Review*, 36(5), 978–1004. <https://doi.org/10.1080/09512748.2023.2200029>
- Ghasemi, M. , Mirtorabi Hoseini, S. S. , Modarres, M. V. and Mohammad Alipour, F. (2023). US Energy Policy During 2011–2022 and its Impact on China–Saudi Arabia Relations. *Political Strategic Studies*, 12(46), 281-325. doi: 10.22054/qps.2023.71541.3160. [In Persian]
- Harutyunyan, A. (2021). Chinese Belt and Road Initiative in the Countries Of The Gulf Cooperation Council. *The*

- Institute Of Oriental Studies*, 1(2), 112–143.
- heidari, M. (2022). The Reasons for the Expansion of Foreign Relations between Saudi Arabia and China. *Iranian Research letter of International Politics*, 11(1), 117-142. doi: 10.22067/irlip.2022.21420.0. [In Persian]
- Hillman, S., & Zhao, J. (2024). ‘Panda diplomacy’ and the subtle rise of a Chinese language ecology in Qatar. *Journal of Multilingual and Multicultural Development*, 1–21. <https://doi.org/10.1080/01434632.2024.2394147>
- Hu, X. (2023). China’s Image in the GCC Mainstream English Newspapers: A Corpus-Based Critical Discourse Analysis. *Critical Arts*, 37(6), 52–68. <https://doi.org/10.1080/02560046.2024.2313132>
- Hussain, E. (2020). CPEC and the Belt and Road Initiative: Economic Implications for the Greater Middle East. *Asian Journal of Middle Eastern and Islamic Studies*, 14(1), 35–50. <https://doi.org/10.1080/25765949.2020.1728970>
- Janardhan, N. (2020). Belt and Road Initiative: China’s Diplomatic-Security Tool in the Gulf? *Asian Journal of Middle Eastern and Islamic Studies*, 14(1), 1–17. <https://doi.org/10.1080/25765949.2020.1728968>
- Munavari, A; Haddad Zand, S. (2022). United States Sanctions against Iran and Its Impact on China-Saudi Arabia Oil Cooperation (2009-2019), Political and International Research, 46 (1), 118-100. [In Persian]
- Niu, S., & Wang, D. (2023). ‘Three Summits’ and the New Development of China-Arab States Relations in the New Era. *Asian Journal of Middle Eastern and Islamic Studies*, 17(1), 15–30. <https://doi.org/10.1080/25765949.2023.2190610>
- Qian, X. (2023). China-Arab Energy Cooperation: Construct

- new Energy Silk Road. *Asian Journal of Middle Eastern and Islamic Studies*, 17(2), 201–215.
<https://doi.org/10.1080/25765949.2023.2237778>
- Sarieddine, T. (2023). The Slippery Pearl: A World-Systems Assessment of China's Economic Hegemony in the United Arab Emirates. *Middle East Critique*, 1–25.
<https://doi.org/10.1080/19436149.2023.2245296>
- Šandor, F., Gurňák, D., & Bilka, M. (2023). Do Interstate Visits Matter? Political-Geographic Analysis of Slovak Economic Diplomacy. *The Professional Geographer*, 76(1), 24–36.
<https://doi.org/10.1080/00330124.2023.2223256>
- Sazmand, B; Ramezani, A. (2019). China's Regime Building in the Persian Gulf; An Analysis of China's Free Trade Area and the Gulf Cooperation Council, International Organizations, 13 (3), 655-626. [In Persian]
- Shahryari, A., Alvand, M. A. and moghani, M. (2024). De-dollarization of trade relations between China and Saudi Arabia with BRICS membership. *Political and International Approaches*, 16(1), 128-153. doi: 10.48308/piaj.2024.234277.1475. [In Persian]
- Shokri Rafsanjani, Reza; Mirzaei, Jalal; Amjadi, Golnaz (2013). China's Strategy in the Field of Energy (with Emphasis on the Ukraine War and the Iran-Saudi Agreement), Iranian Journal of International Relations, 1 (2), 73-92. [In Persian]
- Statistical Review of World Energy – 2021', BP, <https://www.bp.com/content/dam/bp/business-sites/en/global/corporate/pdfs/energy-economics/statistical-review/bp-stats-review-2021-middle-east-insights.pdf>

- Wang, Z., & Zhao, J. (2022). Internal structural changes in China-Arab League relations: characteristics, motivations and influences. *Asian Journal of Middle Eastern and Islamic Studies*, 16(1), 79–101. <https://doi.org/10.1080/25765949.2022.2057067>
- Yu, Z. (2020). China's Foreign Aid to the Middle East: History and Development. *Asian Journal of Middle Eastern and Islamic Studies*, 14(2), 301–321. <https://doi.org/10.1080/25765949.2020.1760548>
- Young, K. E. (2019). The Gulf's Eastward Turn: The Logic of Gulf-China Economic Ties. *Journal of Arabian Studies*, 9(2), 236–252. <https://doi.org/10.1080/21534764.2019.1768655>
- Yousuf, M., & Zhai, J. (2021). The financial interconnectedness between global equity markets and crude oil: evidence from the GCC. *Journal of Chinese Economic and Business Studies*, 20(2), 183–206. <https://doi.org/10.1080/14765284.2021.1989884>
- Zhao, M. (2024). The Belt & Road Initiative and U.S.-China competition over the global South. *China Economic Journal*, 17(2), 166–181. <https://doi.org/10.1080/17538963.2024.2344270>
- Zhang, C., & Xiao, C. (2022). China's infrastructure diplomacy in the Mediterranean region under the Belt and Road Initiative: Challenges ahead? *Mediterranean Politics*, 28(5), 704–728. <https://doi.org/10.1080/13629395.2022.2035135>

Translated References to English

- Adabi, M; Kiani, D; Heydarpour, M. (2018). The Position of Middle Eastern Energy Resources in China's Foreign Policy Strategy in the Post-Cold War Era (Case Study of Iran and Saudi Arabia), *Iranian Political Studies*, 16 (31), 120-90. [In Persian]
- Allepour, M; Simber, R (2019). Evaluation of factors affecting China's economic interaction with selected trading blocs: a comparative study; Persian Gulf Cooperation Council and Eurasia, International Organizations, 13 (3), 623-596. [In Persian]
- Ebrahimifar, T. and Hedayati, M. (2015). China's Increasing Influence in Persian Gulf Cooperation Council after Cold War: from economic power to political influence. *Research Letter of Political Science*, 10(3), 7-40. [In Persian]
- Ghasemi, M., Mirtorabi Hoseini, S. S., Modarres, M. V. and Mohammad Alipour, F. (2023). US Energy Policy During 2011–2022 and its Impact on China–Saudi Arabia Relations. *Political Strategic Studies*, 12(46), 281-325. doi: 10.22054/qps.2023.71541.3160. [In Persian]
- heidari, M. (2022). The Reasons for the Expansion of Foreign Relations between Saudi Arabia and China. *Iranian Research letter of International Politics*, 11(1), 117-142. doi: 10.22067/irlip.2022.21420.0. [In Persian]
- Munavari, A; Haddad Zand, S. (2022). United States Sanctions against Iran and Its Impact on China-Saudi Arabia Oil Cooperation (2009-2019), *Political and International Research*, 46 (1), 118-100. [In Persian]
- Sazmand, B; Ramezani, A. (2019). China's Regime Building

- in the Persian Gulf; An Analysis of China's Free Trade Area and the Gulf Cooperation Council, *International Organizations*, 13 (3), 655-626. [In Persian]
- Shahryari, A., Alvand, M. A. and moghani, M. (2024). De-dollarization of trade relations between China and Saudi Arabia with BRICS membership. *Political and International Approaches*, 16(1), 128-153. doi: 10.48308/piaj.2024.234277.1475. [In Persian]
- Shokri Rafsanjani, Reza; Mirzaei, Jalal; Amjadi, Golnaz (2013). China's Strategy in the Field of Energy (with Emphasis on the Ukraine War and the Iran-Saudi Agreement), *Iranian Journal of International Relations*, 1 (2), 73-92. [In Persian]

استناد به این مقاله: حجازی، سیدنصراله و عسکری‌آبادی، فهیمه . (۱۴۰۳). دیپلماسی اقتصادی چین در خاورمیانه مطالعه موردی کشورهای شورای همکاری خلیج فارس. *تعاملات دیپلماتیک*، ۲ (۶)، ۱۵۹ - ۲۰۰. doi: 10.22034/dpiq.2025.500192.1019

The *Diplomatic Interactions Research Quarterly* is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License